

Äitini Lyyli Hämäläinen

Äitini Lyyli Hämäläinen syntyi vuonna 1911 Vihtaniemen talossa, joka silloin kuului Rautalammin pitäjään. Hän kirjoitti muistelmissaan *Hontta rontassa* esi-isistään seuraavaa:

” Isäni isä oli tullut veljensä kanssa Hämeestä Rautalammin pitäjään noin 1840-luvulla. Aapeli-niminen veli osti Virtala-nimisen talon Rautalammin kirkolta ja perusti sinne majatalon eli kestikievarin. Isän isä, jonka nimi oli Jussi, tuli Lummukalle kotivävyksi ottamalla Kuhmosen tyttären vaimokseen. Siellä he sitten elivät ja viljelivät maata. Heille syntyivät tyttäret Agata, Kristiina, Edla ja Hilda. Edla oli syntynyt 1864. Muiden syntymäaikoja en tiedä. Isä, myös Jussi nimeltään syntyi viimeisenä vuonna 1875...

Edla-täti kertoi minulle, että hän oli ollut noin 3-vuotias, kun tuli poltti Lummukan talon kokonaan. Hänet oli viety kauas pellolle rekeen istumaan, kun toiset koettivat sammuttaa paloa. Mutta turhaan. Kaikki paloi ja oli talvi. Viikki-nimisellä miehellä oli Vihtaniemessä kalasauna. Viikki oli luvannut antaa sen heille omaksi, kunhan vähän maksaisivat. Olihan se ollut hankalaa olla niin pienessä paikassa. He hankkivat vuohia, koska ne eivät tarvitse niin hyvää navettaa kuin lehmät. Hanhitaipaleen isäntä oli luvannut, että maalta saa ottaa hirsiiä, että voivat rakentaa asumuksen. Jussi oli hyvä tekemään puusta vaikka mitä – pianpa siihen sitten nousikin savutupa...

Edla-täti kertoi, että kuokittiin vähän peltoa, että sai kasvattaa ruista. Sitten tulivat hallavuodet ja taloista paleltui viljoja. Mutta siinä Vihtaniemessä eivät paleltuneet, koska se oli järven ympäröimä. Mutta pienestä pellostakaan ei tullut paljon viljaa, joten petäjää täytyi lisätä rukiin joukkoon. Mutta jouluksi säästettiin jauhoja. Täti kertoi, että äiti teki jouluksi lypsyraennassa selvää leipää. Hän sanoi, ettei mikään vehnänen nykyisin ole niin hyvää kuin tuo selvä leipä...

Vanhemmat työt lähtivät piikomaan. Mummokin kuoli. Vihtaniemeen jäi pappa-Jussi ja poika-Jussi ja nuorin tyttö. Sitten siihen tuli miniäksi Ida Väisänen 19-vuotiaana. Nestori-veli syntyi 1903 ja siitä eteenpäin me toiset. Meistä tuli ihan ihmisen kokoisia, vaikka syötiin enimmäkseen vain kalaa ja leipää. Joskus kesällä oli voitakin. Sitä ei kannattanut paljon syödä, koska se oli myytävä, että sai rahaa esimerkiksi kunnan kuitteihin ja valtion maksuihin...

Minä läksin 18-vuotiaana kotiapulaiseksi Ylenmäen isoon taloon Hankasalmelle. Siinä oli toinenkin piika, jolla oli myös toisella kymmenellä oleva poika leipärenkinä. Minulle maksettiin palkkaa 200 markkaa kuussa. Talosta teetettiin myös pieksut ja syksyllä sai kilon villoja, kun lähti kissaviikoille. Talossa oli 20 lypsylehmää, 2 härkää - iso härkä ja pajurmullikka. Iso härkä oli äkäinen...

Ajattelin lähteä pois koko talosta. Talon tyttökin oli niin kumma ja lähti sen toisen piian kanssa iltamiinkin minulta salaa. Jäin vanhan isännän kanssa kotiin pyhäiltöina. Hän sanoi minulle, ettei niitä sulhasia tarvitse lähteä tanssipaikoilta etsimään. Kyllä ne tulevat kotiin, jos ovat tullakseen. Sitten syksyllä tuli Ristniemen emäntä pyytämään minua heille. Silloin se talon tyttö sanoi: ”Et sinä siellä kaava oo. Se on nii hieno talo, että siellä kää okeeseen assistenttinkin kurkistamassa lehmiiä.” Mutta sinne menin. Palkkaakin maksoivat 225 kuulle. Siellä oli paljon mukavampi olla. Oli 13 lypsylehmää ja pientä karjaa. Siinä talossa oli hyvä järjestys, olihan siinä uskovainen isäntä ja emäntä ja silloin jo pieni radio, josta kuunneltiin aamu- ja iltahartaudet...

Seuraavana syksynä emäntä pyysi jäämään vielä. Olisin jäänytkin, mutta jalka tuli kipeäksi, ja tie vei minut Kuopioon lääninsairaalaan pyhän miesten aikaan. Olin silloin 20-vuotias. Jalka leikattiin ja viivyin siellä loppiaiseen saakka. Oli se pitkä aika miettiä, että tämmöistäkö tämä minun elämäni on. No – kyllähän kävelykin alkoi viimein sujumaan. Siellä oli ylläkkärinä Martti Hämäläinen ja meinasin kysyä, onko hän kanssani samaa sukua. Mutta olin silloin vielä aika ujo ihminen.

Se piikana olo loppui minun kohdaltani. Olin kotona Vihtaniemessä ja veljien kanssa vedettiin nuottaa. Kaloilla sain paremmin rahaa kuin piikana. Talvella tehtiin käsitöitä myyntiinkin ja käytiin kuorimassa tukkejakin metsässä. Monta metsuria oli kortteerissa Vihtaniemessä. Kyllä ne siihen tyytyivät, vaikkei yösija ollut oikein mallin mukainen. Mutta oli lämmintä ja saivat keiton. Heillä itsellään oli muu ruoka. Äiti sai vähän rahaa kortteerista ja keitosta. Silloin eivät isommat talot ottaneet metsämiehiä – muka vastuksikseen – nehän olivat köyhää kansaa. Pienet mökit ottivat...”

Tultiinhan äiti kotoa hakemaan! Isäni ja äitini tarina on kerrottu Isän suku -sivulla samoin kuin äidin uuttera kodin ja karjan hoito Tupaniemessä. Ehkä hänen haaveissaan oli ollut päästä isoon taloon emännäksi, mutta elämä ohjasi toisin. Joskus hän sanoi minulle ollessaan vähän masentunut, että kun hän olisi lähtenyt Eeva-siskon ja veljien kanssa Pikiharjuun tanssimaan, niin Kalle Nyysönen toppuutteli, ja hän onneton jäi sitä kuuntelemaan. Isä ei tanssinut ollenkaan.

Elämistä äiti piti ja kovasta työn teosta maalla, jota hän piti oikeana työnä. Joskus hän sanoi minulle, että ihmiset menevät koulussa pilalle. Pitkään olin siinä luulossa, että hän sanoi niin katkeruuttaan. Hän oli itse käynyt vain kiertokoulun, pyhäkoulun ja rippikoulun. Kunnan virkamiehet olivat kyllä sanoneet hänen isälleen Jussille, että laittaisi lapsensa kansakouluun Sirkkamäelle. Mutta sinne oli matkaa Vihtaniemestä noin 15 km ja kapea tie kulki Vihtavuoren yli. Sen yli ei päässyt kunnolla hevospeleilläkään. Ja Jussi oli vastannut, että nehän osaavat vaikka mitä, ei ne mitään kouluja tarvitse. Äidin kirjoituksissa kerrotaan pyhäkoulusta:

”Minun lapsuuteni aikana pyhäkoulu oli tärkeä. Se oli jossain määrin pakollinenkin. Ja täytyi osata läksyt ulkoa. Ne määrättiin Katekismuksesta ja Raamatun historiasta, oli myös virsiläksyjä.

Kesäisin oli joka pyhä ja talvella kahden viikon päästä. Pisin matka oli minun kotoani 5 kilometriä. Se pidettiin vuoron perään joka talossa. Pyhäkoulusta annettiin todistus. Oli siinä arvosanat myös. Sitä kysyttiin, kun meni rippikouluun. Vaikka oli kansakoulutodistus, silti piti olla myös pyhäkoulutodistus. Jos rippikoulussa ei osannut ensimmäisenä päivänä vastata ulkoa, niin ei otettu kouluun.”

Tupaniemessä opin äidin kanssa kaikki maatalossa selviämiseen tarvittavat työt. Myös pellavan kasvatuksen ja lampaiden keritsemisen, pellavien ja villojen kehräämisen ja kankaiden kudonnan. Paljon olisi kerrottavaa näistä töistä, mutta niiden julkaisupaikka on toisaalla.

Äiti piti Jouhtikylällä pyhäkoulua. Minä avustin ollessani kotona. Tehtävänäni oli virsien esilaulanta ja säestys, jos pitopaikassa sattui olemaan piano tai harmoni. Soittamisen opiskelu olikin toinen hyväksytty syy käsitöiden ohella lusmuiluun, oikeiden töiden välttämiseen. Sain käydä soittotunneillakin Konneveden kanttorin luona.

Isäni kuoleman jälkeen äitini muutti kirkonkylään rivitalokaksioon, jonka isä ja minä olimme ostaneet ja puoliksi maksaneet vuonna 1982. Isä itse ennätti vain käydä siellä katsomassa ennen sairastumistaan ja kuolemaansa. Äiti eli siellä vielä 23 vuotta. Hyvävoimaisena hän jaksoi matkustellakin eläkeläisten seuramatkoilla. Erityisen onnellinen hän oli saadessaan osallistua Eilatin-matkaan ja käydä sieltä Israelissa katsomassa pyhiä paikkoja Jerusalemissa ja Betlehemissä. Hän oli tällöin 85-vuotias ja voin sanoa, että matkan pirtein osallistuja. Olin mukana niin kuin monella muullakin hänen matkallaan.

Konneveden seurakunnan toimintaan hän osallistui, mm. raamattuvisaan ystävänsä kanssa. Konneveden Joululehti, Laukaa-Konnevesi -lehti ja Keski-suomalainen julkaisivat usein hänen runojaan ja kertomuksiaan. Ja käsitöitä hän teki ahkerasti. Tähtilapaset olivat hänen mieluisin mallinsa. Niitä hän neuvoi lahjaksi monille, minullekin kaksi paria. Äitini menehtyi vuonna 2006 leikkauspöydälle aortan repeämisen jälkeen. Hänet siunattiin haudan lepoon Konneveden hautausmaalle isäni viereen.

Lainaukset:

L. Nyysönen: *Hontta rontta*. Puhtaaksikirjoitus Toini Nyysönen